

Két elhatározás

Még csattog egy-egy szövőszék, amin ma is készül kendervászon a tapasztott falú házacskákban úgy, mint ötven, száz, vagy kétszáz év előtt; miközben légkondicionált termekben diszkrét zümmögésű komputerek dobják elénk az adatokat arról, mekkora fehérjehiánnyal kell számolnia az emberiségnek ötven, száz vagy kétszáz év múlva az ilyen és ilyen fokig légszennyezett Földgolyón.

Itt téblábolunk a szövőszék és a komputer között. Az utolsó pillanatokban, amikor még jelenvalónak éljük át a képtelen távolság két pontját. Illetve megkíséreljük tudatunkban felfogni. És átéljük, ahogyan reakcióinkban átértékelődnek az emberi gesztusok. Megrendülten figyeljük az öreg inak küszködését egy zsák krumplival; a meg-megcsúszó, gyengülő lábak bizonytalanságát és diadalát a tó szelíd partján; és közben tárgyilagosan vesszük tudomásul az anyag elemi részecskéit kutatók újabb szenzációs felfedezéseit.

Megkapaszkodunk egy egészen egyszerű élet példájában, hogy hinni tudjunk ömagukban. Abban, hogy van értelme kutatni az anyag elemi

részecskéit és lesz kinek felfedezni a rák ellenszerét.

Egy egyszerű élet példáját mutatja fel Gyöngyössy Imre és Kabay Barina dokumentum-játékfilmje, a magyar—NSZK koprodukcióban készült *Két elhatározás*. Azt mondja el a film, hogyan küszködik meg élete utolsó két elhatározásával a Nógrád megyei kis faluban, Rimócon a hetvenes éveit taposó parasztasszony, Veronika néni. El akar jutni Angliában élő fiához saját kezemunkájából, és újra meg akarja művelni előregedett, gazzal fölvert kis szőlőjét. Még egyszer találkozni akar azzal, akinek életet adott; és életet akar adni még egyszer, bár talán ennek az életnek a kiteljesedését már nem láthatja meg.

Szavakra lefordítani, s méginkább magyarázni azt, amit ez az idős parasztasszony a maga példájával sugall, óhatatlanul együttjár a pátosz gyanús felhangjaival a pátoszba egyszer már alaposan belefáradt fülnek. Lássuk tehát a szikár tényeket. Él egy öreg házban egy idős parasztasszony, egyszál magában. Elvesztette a bátyját, a férjét, három gyereket. Van halottja, akit a Tanácsköz-

társaság bukása óta gyászol, és van, akit a második világháború iratott fel vele a családi Biblia bejegyzései közé. Az egyetlen élő, aki még hozzá tartozik, ugyancsak e század magyar történelmének hullámverése sodorta el tőle, 1956-ban. Az öreges hangon felolvasott bejegyzések a családi Bibliából — csupa veszteség, csupa halál.

„De mért nem tudok most már siratni, csak megráng a testem, de a könnyüm kiapadt” — írja fiának címzett levelében. Látunk egy öregasszonyt, aki egész életén át temetett, akinek a családi Bibliája a történelem olyan kegyetlen lenyomata, hogy „könyví elapadtak” bele. És mégis, ez az öregasszony úgy jelenik meg előttünk a maga hétköznapi teendői közből, mint az életet fenntartó és továbbadó titokzatos erő ősi és soha nem avuló szimbóluma. Az izmok roskatagsága fölött diadalmaskodó lelkierő.

Látjuk, amint küszködve a csúszós mederrel, kendert áztat. Tapossa a szárazakat, csattogtatja a tilolófát, a szöszből orsóra pörgeti a fonalat, lámpafénynél a szövészék fölé hajol. Néhány marék szilváért felkapaszkodik az öreg fára, mert amit egy élőlény megteremt, azt a másik élőlénynek kell becsülnie. Birkózik a tele krumpliszákkal. „Bizony, én is azelőtt könnyen elhajítottam egy zsák búzát. Mikor özvegyen maradtam, mert még akkor erőm volt, de már most meg kell küzdeni egy zsák krumplival is. Még akkor alája hajítottam a térdemet, oszt akkor megfogtam nyalábbal, oszt akkor vágtam odébb. De most már eltaszít. De még az ajtó is.”

Panaszként hangzik, de mintha csak bennünk, nézőkben vernének ezek a szavak fájdalmas visszhangot. Veronika néni arcán inkább bocsánatkérő mosoly, önmaga elnehezülő mozgását szégyenlősen megmosolygó derű játszik.

Meglehet, a paraszti hagyományokat őrző életforma, az ősi munkaeszközök élő látványa, a falu évszázados szokásainak felidézése a filmben, önmagában is műélvezetet szerez annak, akit a paraszti múlt megörzött rekvizitumai vonzanak. E vonzalom kiélésétől a Gyöngyössy—Kabay alkotópáros nem is igyekszik megfosz-

tani nézőjét. Betétként, de nyugodtan írhatjuk akár, hogy díszítésként olykor például sirató ének hangzik fel. De ez, és az ehhez hasonlatos, ámbár inkább a megörökítő pillanati széplelkűségének kiéléséből, semmint a választott téma természetéből fakadó díszítőelemek leválnak a természetes egyszerűségében lenyűgöző portréról. Mert több és más a film, minthogy egyszerűen hagyjon elábrándozni a külsőségeken. Veronika néni életében, ebben az egészen egyszerű életben az a megrendítő, és azáltal válik sorsa példázattá, hogy egy ember minden kereszttől és minden túl megőrizte magában az öröme, a teremtésre, az adni tudásra való készséget. Pedig az örömhírre, hogy megláthatja fiát, görcsös, száraz zokogás „rángatja meg” a testét; és valóban, a film egyik döbbenetes jelenete, amint percekre a sírás rántja felismerhetlenné a szinte mindvégig derűs, nyitott és barátságos arcot. Viszont megkérgesedett, duzzadt kezével úgy simogatja meg a halottaiért süttöttenyereket, olyan szeretettel beszél egy ványadt gyümölcsöt hozó öreg szőlőtökhöz, ahogyan csak a két kezük munkájával, egész lényükkel a környező világhoz, a természethez tartozó emberek képesek számbavenni az élet apró jelenségeiben az örömet, a továbbfolytatás egyszerűségét. Mintha ő maga is része, meghosszabbítása lenne a természetnek, amelyet egész életén keresztül szolgált, őrzött és alakított.

Ezek az önfelédő pillanatokat megörökítő jelenetek Szabó Gábor operatőr képein tisztán és nagyon emberien jelennek meg. Felvevőgépek érzékenységére egyetlen példa: az idegesítően üres, közhelyé csépell felvétel a „megfáradt, öreg kezekről”, ebben a filmben nemcsak hogy egyéni tartalommal telítődik de szimbolikus értelművé nő. Az önmagát fel nem adó, az erejénél többet vállaló és elvégző emberről beszél, lelkierője előtt tiszteleg.

A *Két elhatározás* dokumentumjátékfilm. Anélkül, hogy belebonnyolódnánk a meddő méricskélésbe, mennyi művészi értéket ad a filmhez ez, és mennyit amaz, a valóság megközelítésében e kettős módszerből azt érdemes kiemelni, ami a választott témát élni engedi. Természe-

tesen, a maga törvényei szerint. Azoknak a jeleneteknek a megőrzését, amelyekben Veronika néni és környezete teljes hitelességgel jelenik meg. Vannak ugyanis helyzetek, amikor az alkotói akarat lemeztelepedve jut érvényre a játékfilm szabályai szerint kerek egésze formált történet során. Ezekből kiérezni a direktben előállított szituációt. Ilyen például a falubeli búcsúzkodás, a metró-beli vagy a repülőtéri buszon megejtett „véletlen”. Nincs kizárva, hogy a stáb jelenléte nélkül is pontosan úgy történik minden, ahogyan a filmben látjuk. Mégis a művészet e helyeken átüt a történet természetes hitelén. Veronika néni, szerencsére, született tehetség. Ott is természetesen adja önmagát, ahol külső kezek rakják köré az „életanyagot”. És tulajdonképpen ezek csak pillanatok a film egészéhez képest, és némi türelemmel könnyen túljut rajtuk a néző.

Mielőtt a hazai közönség elé került

volna, már hangos sikert aratott külföldön a *Két elhatározás*. A tavalyi NSZK-beli televíziós bemutató óta megjárt egy sor fesztivált, kitüntették jó néhány díjjal. A külföldi sajtó kritikusa a német nyelvű Profiltól az olasz Unità-n és Il Giornón át az angol Times hasábjaiig az elismerés legfelsőbb fokán írtak a filmről. Az UNIFEC valamennyi oktatási intézménynek levetítésre ajánlotta.

Nem a „kint” sikereit fedezték felhasználó provincializmus írta ide e tényeket. Ilyen gesztusra nincs is szüksége a filmnek. Egyszerűen annak érzékeltetésére sorakozzanak itt ezek az adatok, hogy olyan általános érvényű emberi érték megörökítését végezte el a film, ami nemcsak itt és most, nekünk mond valami nagyon fontosat lehetséges önmagunkról, hanem ezer kilométerekre távol és a jövőben is.

BÁRSONY ÉVA